

Denny Jansson
Karlstads Universitet / Örebro Universitet

DOI: <https://doi.org/10.58215/ella.33>

Platser och ställen: En semiotisk analys av potentiell och aktualiserad betydelse på en yrkesförberedande gymnasieskola

Sammandrag

Med ett socialsemiotiskt intresse analyseras i denna artikel hur platserns affektiva betydelsepotentialer realiseras i samspel mellan olika modaliteter på en yrkesförberedande gymnasieskola i Sverige. Artikeln utgår från Lefebvres (1991) teori om platsskapande och skiljer mellan en geografiskt avgränsad *plats* å ena sidan och ett sociokulturellt konstruerat *ställe* med en affektiv kärna å andra sidan. Syftet med artikeln är att visa hur olika platserns affektiva potentiella betydelser realiseras i samspel mellan olika modaliteter och semiotiska resurser, och vilka av dessa resurser som aktualiseras när gymnasieelever samtalar om dessa ställen. I studien görs dels en spatial diskursanalys (se Ravelli & McMurtrie, 2016) av tre delutrymmen, *ställen*, dels en analys av två fokusgruppssamtal i vilka eleverna diskuterar sina upplevelser och uppfattningar om samma delutrymmen. Analyserna synliggör hur samspelet mellan olika resurser och modaliteter bildar ställen med olika affektiva potentialer för olika elevgrupper på skolan (jfr Wetherell 2012, 2013). Medan ett spatialt mer slutet grupprum av eleverna beskrivs som ett 'mysigt' och 'lugnt' ställe, beskrivs den spatialt mer öppna matsalen som ett 'oskyddat' och 'utsatt' ställe. Sådana uppfattningar om olika ställen i skolan får betydelse för hur elever talar om, men också reagerar och agerar på, dessa ställen i sina samtal. Resultaten bidrar till att öka den semiotiska förståelsen för hur platserns affektiva potential realiseras i samspel med olika modaliteter, liksom för vilka av dessa potentialer som aktualiseras av de aktörer som deltar i skapandet av olika ställen.

Nyckelord: platsskapande, ställe, affekt, semiotiska resurser

Spaces and places: A semiotic analysis of potential and actualized meaning in a vocational secondary school

Abstract

From the perspective of social semiotics, this article analyses how affective meaning potentials of places are realised in the interplay between different modes at a vocational upper secondary school in Sweden. The article draws on Lefebvre's (1991) theory of place-making and distinguishes between a geographically delimited *space* and a socio-culturally constructed *place* with an affective core. The aim of the article is to show how the affective meaning potentials of different places are realised in the interplay between different modes and semiotic resources, and which of these resources are actualised when students talk about the same places. The study is based on two separate analyses which employ different methods: firstly, a spatial discourse analysis (see Ravelli & McMurtrie, 2016) of three different places in the school; secondly, a content analysis of two focus group discussions in which students discuss the same places. The analyses examine how the interplay between different resources and modes form places with different affective potentials for different groups of students at the school (cf. Wetherell 2012, 2013). While a spatially more enclosed group room is described by students as a 'cosy' and 'calm' place, the spatially more open canteen is described as a 'vulnerable' place. Such perceptions of different places in the school have significance for how students talk about, but also react to and act in, these places. The results contribute to a semiotic understanding of how the affective potential of places is realised in the interaction between different modes, as well as which of these potentials are actualised by the actors involved in the creation of different places.

Keywords: placemaking, places, affect, semiotic resources

Inledning

I analyser av och om platser och platsskapande framhålls ofta att platser inte enbart kan avgränsas geografiskt och fysiskt, utan att platser även *betyder* något och kommunicerar med de aktörer som interagerar med och på dem. Uppfattningar om olika platser relateras bland annat till spatiala och semiotiska aspekter, såsom takhöjd, val av material och materialets egenskaper, där kombinationen av olika resurser anses påverka upplevelsen av platsen i termer av olika affektiva betydelsepotentialer (Björkvall et al., 2020; McMurtrie, 2017; Ravelli & Stenglin, 2008; Ravelli & Wu, 2022; Stenglin, 2009b). Platser kan således ses ha olika former av betydelser, vilket är högst relevant att begrunda i miljöer som är konstruerade för utbildning sett till hur de kan påverka vilka aktiviteter som möjliggörs och äger rum, något som kan relatera till diskurser om utbildningssystem samt socialt meningsskapande. Medan merparten av dessa studier är inriktade på de semiotiska aspekterna och vilka betydelsepotentialer som kan identifieras på olika platser, inriktar sig analysen i denna artikel även på vilka potentialer som aktualiseras av aktörer som använder och interagerar med och på olika delutrymmen.

I denna artikel utforskas hur tre delutrymmen på en yrkesförberedande gymnasieskola i en mellanstor svensk tätort kan ha olika affektiva betydelsepotentialer utifrån sin spatiala och semiotiska konstruktion, samt vilka av dessa potentialer som aktualiseras när elever på samma skola diskuterar dessa delutrymmen. Intresset riktas här både mot de tre delutrymmenas betydelsepotentialer, och vilka av dessa som också relevantgörs och tillskrivs värde av skolelever som använder och interagerar med dessa delutrymmen. På så vis handlar analysen om att identifiera och uppmärksamma såväl potentiell som aktualiserad betydelse. Artikeln ansluter följaktligen till ett tilltagande socialsemiotiskt intresse för känslor och affekt, där affekt ses i termer av ett diskursivt meningsskapande (jfr Martin & White, 2005; Melander & Björkvall, 2022, Milani & Richardson, 2020; Westberg, 2021; Wetherell, 2012) som är kollektivt konstruerat, och som realiseras genom olika känsloreaktioner (Massumi, 2002; Motschenbacher, 2020). Affekt betraktas här som något som varken finns *i* eller *utanför* individuella aktörer eller den sociala praktiken, utan som något som utspelar sig i växelverkan mellan dem, och att känslor och reaktioner cirkulerar mellan dessa dimensioner (Milani & Richardson, 2020, s. 673). Affekt kan på så sätt separeras från känslor genom att de är

kollektivt konstruerade och relaterar till den sociala praktiken (Massumi, 2002; Motschenbacher, 2020).

Syftet med artikeln är att undersöka hur olika platser affektiva betydelsepotentialer realiserar i samspel mellan olika modaliteter på en yrkesförberedande gymnasieskola, och vilka av dessa betydelsepotentialer som relevantgörs av skolelever. Syftet preciseras av följande frågor:

1. Vilka affektiva och semiotiska betydelsepotentialer kan identifieras i olika delutrymmen på den studerade yrkesförberedande gymnasieskolan?
2. Vilka betydelsepotentialer aktualiseras av elever på skolan när de samtalar om samma ställen, och hur relaterar upplevelsen av olika ställen till de resurser som förekommer på olika ställen?

Tidigare forskning

Platsskapande har uppmärksamats i en rad studier, bland annat om turistplatser (t.ex. Thurlow & Jaworski, 2014; Urry, 2005) och i relation till hur spatial öppenhet och slutenhet kan analyseras i termer av semiotiska resurser (t.ex. Stenglin 2009a, 2009b). En spatial kontext som har rönt särskilt intresse är platser som är förknippade med resor, däribland flygplatser, vilka av Urry et al. (2016) beskrivs som spatialt och affektivt mångfasetterade platser som präglas av förväntansfulla känslor, rörelse och mobilitet, både sett till flöden av resenärer och hur resmål länkas ihop semiotiskt. Till exempel visar Jaworski och Thurlow (2013) hur användningen av olika språk och bilder på skyltar bidrar till den semiotiska konstruktionen av flygplatsen i Tacoma som plats. Genom hög takhöjd samt bilder på den lokala hamnen och ett flygplan från ett internationellt flygbolag kopplas det lokala både semiotiskt och spatialt samman med det globala. Ett annat exempel är Björkvall et al. (2020) som i sin studie av Arlandas och Wiens flygplatser menar att de båda flygplatserna realiserar en särskild spatial kanon för hur spatiala resurser kan aktivera olika slags betydelser. Till exempel karakteriseras avgångshallarna på de två flygplatserna av hög takhöjd, ljusa färger och stora fönster för att därigenom signalera 'inbjudsamhet', 'frihet (att resa)' och 'obundenhet', samtidigt som det även förekommer särskilda symboler som indexerar 'kontroll', bland annat i form av avspärrningsband och skyltar.

En annan kontext som har rönt intresse är platser som är konstruerade för utbildning. Exempelvis visar Ravelli (2023) hur ombyggnationen av en mötesyta mellan olika korridorer på campusområdet på University of New South Wales i Sydney har gjort att ytan har blivit en plats för möten, studier och rekreation. Med bord, eluttag, soffor, stolar och avgränsande väggar uppmuntras studenter att stanna till och stanna kvar när de passerar platsen (Ravelli 2023). Ett annat exempel är Boeriis och Nørgaard (2013) som fokuserar på undervisningsutrymmen på Syddansk universitet i Odense, där de visar både hur dessa följer olika spatiala principer som har olika betydelsepotentialer, exempelvis i fråga om placeringen av fönster, väggarnas tjocklek och dörrarnas bredd, och hur sådana spatiala resurser påverkar hur olika utrymmen uppfattas. I en del av campusområdet är väggarna tjockare och fönstren placerade i taket, vilket gör att de fungerar som ljusinsläpp snarare än som visuella öppningar mot världen utanför, samtidigt som de begränsar och styr studenternas blickar. I en annan del av campusområdet är väggarna tunnare och fönstren placerade i ögonhöjd och ger utsikt utåt, vilket signalerar 'öppenhet', 'bekvämlighet' och ett slags perceptuell 'frihet'.

Analys av platser, ställen och affekt

Platsskapande i relation till affektiva betydelsepotentialer kan undersökas på framför allt två sätt. Å ena sidan kan platsskapande betraktas som ett situerat och kontextbundet meningsskapande, där den byggda miljön antas betyda något och kommunicera med de aktörer som interagerar på och med miljön. I detta kan olika platser betraktas som multimodala artefakter bestående av olika delsystem, likt görs av Ravelli och McMurtrie (2016) i den spatiala diskursanalysen. I ett sådant ramverk, som har utvecklats ur den multimodala diskursanalysen, riktas intresset mot de semiotiska resurser som förekommer på olika platser och deras potentiella betydelser, där sådana betydelser inbegriper både representerade, interpersonella, textuella och relationella dimensioner (jfr Ravelli 2023, s. 144). Denna analytiska ingång och teoretiska förståelse ligger till grund för den första av de två analyser som presenteras i denna artikel i form av en spatial diskursanalys.

Å andra sidan har affektivt meningsskapande i diskursanalytisk forskning knutits till olika affektiva praktiker, där affekt betraktas som ett diskursivt och kollektivt konstruerat meningsskapande som realiserar genom olika känsloreaktioner (Massumi, 2002; Motschenbacher, 2020). En sådan förståelse för affekt ansluter till den multimodala

diskursanalysen (jfr Melander & Björkvall, 2022; Westberg, 2021), där affekt menas vara något som görs performativt genom ett förkroppsligande och som relaterar till det sociala sammanhanget (Ahmed, 2014; Björkvall, 2023). En sådan syn betonar det sociala samtidigt som affekt blir något som både kan upplevas och aktiveras genom olika resurser, vilket för artikelns analys innebär att spatiala resurser antas ha varierande betydelse för hur olika delutrymmen uppfattas affektivt (jfr Ahmed, 2014; Björkvall et al., 2020; Westberg, 2021). Denna ingång ligger till grund för den andra och affektivt inriktade analysen som presenteras i denna artikel, och som har gjorts fristående från och efter den spatiala diskursanalysen.

I artikeln fungerar begreppsparet *plats* och *ställe* som utgångspunkt för att utforska platsskapande på en yrkesförberedande gymnasieskola. Artikeln utgår i likhet med traditioner som lingvistiska och semiotiska landskap (Jaworski & Thurlow, 2010, 2013; Thurlow & Jaworski, 2012) från en dynamisk syn på plats, där fokus riktas mot hur olika ställen kan *upplevas, kännas* och *göras*. Här ses *stället* ('place') som en sociokulturellt konstituerad del av den fysiskt och spatialt avgränsade *platsen* ('space') (jfr Cresswell 2015; de Certeau, 1984/2011; Massey, 2005).¹ Med en sådan definition menas att olika ställen kan ha olika betydelser för olika aktörer utifrån den relation de har till olika ställen (jfr Berleant 2003). Artikeln ansluter här till Lefebvres (1991) teoretisering, i vilken ställen betraktas som sociala, dynamiska och meningsfulla med en affektiv kärna. Skapandet av olika ställen, härafter benämnt *platsskapande*, förstås här som en social process där olika delar av en plats tillskrivs olika betydelser, och där olika faktorer kan korsa varandra i tilldelningen (Björkvall et al., 2020, s. 3; Lefebvre 1991, s. 33). Ett ställe är dock inte enbart en process eller produkt, utan bådaddera, och omskapas ständigt i relation till såväl sig självt som till andra ställen.

Ett ställes praktiska och sociala betydelser kommer i Lefebvres teoretisering till dialektiskt uttryck genom en triad med *tänkta* ('conceived'), *uppfattade* ('perceived') och *levda* ('lived') ställen, som skapar olika spatiala, sociala, affektiva och språkliga praktiker.² För de analyser som presenteras i denna artikel innebär detta att olika spatiala resurser har en framskjuten

¹ Denna översättning ansluter till Östmans (2017), där engelskans "space" översätts med *plats* och "place" med *ställe*. Det är dock möjligt att översätta "space" som *fysiskt och geografiskt rum* vilket bland andra Björkvall et al. (2019) gör för att markera att *platsen* i huvudsak inte är (socio)kulturellt konstituerad.

² Översättningen ansluter till hur bland andra Brusman (2008) och Rönnlund (2015) översätter triadens dimensioner. Det är dock även möjligt att översätta "perceived" som *varseblivna* och "conceived" som *föreställda*, vilket görs av bland andra Olsson (2008) och Persson (2011).

betydelse för den spatialisering som görs på olika ställen, och att det analytiska intresset riktas mot det uppfattade stället. En sådan spatialisering kommer till uttryck genom materiella resurser och fysisk representation av det *uppfattade* stället och i form av diskurser och uppfattningar om det *tänkta* stället, där dessa två bidrar till den förkroppsligade upplevelsen av det *uppfattade* och *levda* stället. Det *tänkta* stället är således en abstrakt föreställning om ett ställe medan det *uppfattade* stället, i sociologisk mening, ses som en vardaglig upplevelse av ett ställe. För artikelns analys innebär detta att den utvalda skolan betraktas som en fysiskt och spatialt avgränsad plats, där eleverna antas tillskriva olika delutrymmen olika värden och funktioner varigenom dessa bildar olika ställen som kommunicerar med de aktörer som interagerar med och på dessa ställen. Sådana ställen ses här inte enbart som tomma skal utan något som aktörer använder, reagerar på och *gör* något med (jfr Ravelli, 2023; Ravelli & McMurtrie, 2016).

Analys av ställe: spatial diskursanalys

Den spatiala diskursanalysen är ett ramverk för analys av meningsskapande av byggda miljöer och inbegriper flera delsystem (Ravelli & McMurtrie, 2016, s. 1). I denna artikel riktas intresset mot de två delsystemen *kontroll* ('control') (Ravelli, 2006; Ravelli & McMurtrie, 2016) och *spatial bundenhet* ('binding') (Stenglin 2004, 2009a). Med kontroll avses de relativa friheter och begränsningar som ges till aktörer, exempelvis i fråga om möjligheter att navigera, grad av övervakning, närvaro av säkerhetsvakter och skyltar samt regler (Ravelli & McMurtrie, 2016, s. 60–61). Kontroll kan således förekomma i form av fönster som ger insyn till elevutrymmen, spatiala avgränsningar som reglerar hur aktörer kan förflytta sig eller semiotiska resurser som anger riktning. Kontroll betraktas därför som ett kontinuum från *minimal* till *maximal* kontroll. Spatial bundenhet betraktas som en semiotisk princip med tre dimensioner som fokuserar ett ställes spatiala proportioner, vilka anses påverka upplevelsen av stället (Ravelli & McMurtrie, 2016, s. 77–79, Stenglin, 2009a, s. 426–429). Ett öppet torg eller ett utrymme med hög takhöjd i kombination med avsaknad av vertikala avskiljare kan framkalla affektiva betydelser av 'osäkerhet' och 'utsatthet' men även 'frihet', medan ett stängt utrymme, såsom en krypgrund, kan framkalla affektiva betydelser av 'klaustrofobi', och 'ofrihet' men även 'säkerhet' (Stenglin 2009a). För analysen i denna artikel innebär detta att det görs en distinktion mellan *bundna* och *obundna* ställen, där skillnaden ses som en

gradskillnad mellan minimal, måttlig och maximal grad av bundenhet (Ravelli & McMurtrie, 2016; Stenglin 2009a).

När det gäller spatial bundenhet ses till aspekterna *volym* ('dimension'), *genomträngbarhet* ('permeability') och *stämning* ('ambience'), som alla påverkar både graden av bundenhet och upplevelsen av ett ställe (Stenglin 2004, 2008). Volym avser den spatiala konstruktionen, exempelvis avstånd mellan golv och tak eller mellan väggar, där ett mindre avstånd betraktas ge högre grad av bundenhet medan ett större avstånd betraktas ge lägre grad av bundenhet. Genomträngbarhet avser de betydelsepotentialer som resurser på olika ställen har genom sina materiella egenskaper. Transparenta material anses ge lägre grad av bundenhet jämfört med icke-transparenta material, vilka snarare anses öka graden av bundenhet. Med stämning avses egenskaperna hos dynamiska resurser som används för att organisera olika ställen, vilket exempelvis kan röra sig om hur sådana resurser kan flyttas runt och bytas ut samt den betydelse de har för uppfattningen om storlek, närhet och avstånd (jfr Stenglin, 2004; Stenglin 2009a). Genom sådana resurser kan olika ställen uppfattas som exempelvis 'transportutrymmen', 'inbjudande' eller 'avskalade' (Ravelli & McMurtrie, 2016; Stenglin 2004, 2009a, 2009b). För analysen i denna artikel betyder detta att ställena har analyserats utifrån de synliga resurser för kontroll och spatial bundenhet, med delaspekterna volym, genomträngbarhet och stämning, som kan identifieras på ställena. Denna analys har avgränsats till tre delutrymmen: ett grupprum, en korridor och skolans matsal. Urvalet av dessa utgår från flera rundvandringar som har gjorts, där dessa tre delutrymmen har utmärkt sig genom att deltagarna i de två fokusgrupperna har vistats i dessa eller att de är gemensamma för många av skolans elever.

Analys av affekt: tematisk analys av fokusgruppsamtal

Även om den spatiala diskursanalysen medger att det kan finnas olika tolkningar av olika ställen och teoretiserar om olika betydelsepotentialer tar ramverket inte hänsyn till de mer sociala betydelserna. Sedan detta utgör syftet med denna studie kompletteras den spatiala diskursanalysen med en tematisk analys (Braun & Clarke, 2006, 2022) av två fokusgruppsamtal med elever som samtalar om samma tre delutrymmen som analyseras i den spatiala diskursanalysen. I detta fall hade det varit möjligt att genomföra en appraisal-analys, där just affekt ingår som ett delsystem (jfr Martin & White, 2005; White 2002). En

sådan analys hade kunnat visa hur känslor representeras genom grammatiska strukturer, med fokus på hur olika känslouttryck realiseras språkligt. Denna analysmetod har emellertid valts bort mot bakgrund av artikelns syfte och dess förståelse för affekt, vilken menas förutsätta andra analysmetoder för att det ska bli möjligt att skapa en mer uttömmande bild av kollektivt och affektivt meningsskapande (jfr Melander & Björkvall, 2022, s. 36).

De två fokusgruppssamtalen har genomlyssnats och transkriberats i sin helhet för att dels skapa en korpus utifrån de delar av samtalen där de deltagande eleverna diskuterar de tre delutrymmena, dels söka efter teman. Den vidare analysen har därefter gjorts i form av en kvalitativ närläsning med en induktiv kategorisering av vad eleverna ger uttryck för, hur de värderar de olika delutrymmena, vilka resurser de uppmärksammar och vilka affektiva betydelsepotentialer de realiserar genom sina uttalanden. Denna analys, vars fokus har riktats mot det som Braun och Clarke (2006, s. 84) benämner för *semantisk nivå* med intresse för det explicit uttryckta snarare än underliggande mening, kompletterar den spatiala diskursanalysen i syfte att kontrastera denna. En sådan ansats illustrerar samtidigt värdet av den socialemiotiska etnografin och hur den gör det möjligt att analysera både de tre ställena som artefakter och hur aktörer upplever samma tre ställen (jfr Björkvall, 2012; Björkvall & Engblom, 2010). De utdrag som presenteras i artikeln för att återge utdrag ur samtalen är begränsade till tre. Urvalet av dessa bygger på kunskapen om hela det empiriska materialet, där de tre utdragen har valts sedan de explicit tematiserar elevernas fokuserade diskussion om de tre delutrymmen som även analyseras i den spatiala diskursanalysen. De delar som inte ingår i urvalet utgörs bland annat av kortare passager där eleverna återknyter till tidigare diskussioner. Sådana passager har bedömts vara alltför begränsade för att visa vilka aspekter som eleverna tematiserar i sitt meningsskapande av de tre ställena.

Material

Materialet som analyseras har samlats in inom ramen för ett större projekt, som utgår från socialemiotisk etnografi, och består dels av drygt 800 fotografier från olika delutrymmen på en yrkesförberedande gymnasieskola, dels av två fokusgruppssamtal med 13 elever i två olika klasser på samma skola. Den aktuella skolan har valts sedan yrkesförberedande gymnasieskolor har antagits ha diversifierade spatiala förutsättningar sett till hur det finns såväl teoretiska klassrum och korridorer som verkstäder och andra utrymmen (jfr Lundström,

2012). Skolan erbjuder flera olika yrkesförberedande gymnasieprogram och har drygt 500 elever. Fotomaterialet har samlats in genom flera rundvandringar i de delutrymmen som eleverna i de två klasserna vanligtvis vistas i under skoltid. Även om allt tillgängligt fotomaterial om respektive delutrymme har använts som analysmaterial, återges endast fem fotografier som exempel när de tre delutrymmena illustreras i artikeln.

Samtalsmaterialet har samlats in genom två fokusgruppssamtal, det ena med fem deltagare från den ena klassen och det andra med åtta deltagare från den andra klassen. Urvalet av dessa 13 deltagare är såväl ett målinriktat som ett snöbollsurval (jfr Robson & McCartan, 2015, s. 281). Målet var att hitta deltagare i de två klasserna som vanligtvis vistades i de tre delutrymmena, och som därför tänktes ha insikter om dessa delutrymmen. Ett par elever i respektive klass tillfrågades om intresse att delta i fokusgrupperna, och ombads samtidigt att fråga andra personer i klassen om de också kunde tänka sig att delta. Båda samtalen har genomförts under lektionsfri tid i två olika lektionssalar i de delar av skolan där eleverna vanligtvis vistades. Metodologiskt kan fokusgruppssamtal beskrivas som intervjuer och samtal på samma gång, och de syftar till att komma åt kollektiva uppfattningar om olika teman (Morgan, 1996, s. 130, 1997, s. 10f). Valet av fokusgruppssamtal ska ses till metodens etnografiska möjlighet att få insikt i hur processer och uppfattningar konstitueras på gruppnivå och i samspel mellan olika aktörer. Innehållsmässigt är de två samtalen likartade och tematiserar elevernas uppfattningar om språklig variation och olika delutrymmen i skolan. I båda samtalen har fotografier från olika delutrymmen visats för att stimulera diskussioner om dem, där urvalet utgick från de delutrymmen som eleverna vanligtvis vistades i. De två samtalen spelades in med en diktafon och uppgår till strax över 60 minuter vardera. Inspelningarna har grovtranskriberats (jfr Bockgård & Nilsson, 2011, s. 29) och omfattar sammanlagt strax över 20 000 ord.

De forskningsetiska principerna (Vetenskapsrådet, 2002, 2017) har beaktats dels genom att samtliga informanter har pseudonymiserats, dels genom att skolans geografiska lokalisering inte nämns. Vidare hanteras inga känsliga personuppgifter. De fotografier som används i artikeln har beskurits och modifierats för att identifierbara resurser inte ska vara möjliga att utläsa, samtidigt som de ändå ska ge en *känsla av stället*. Samtliga informanter har lämnat informerat samtycke och hade vid samtalstillfällena uppnått myndig ålder.

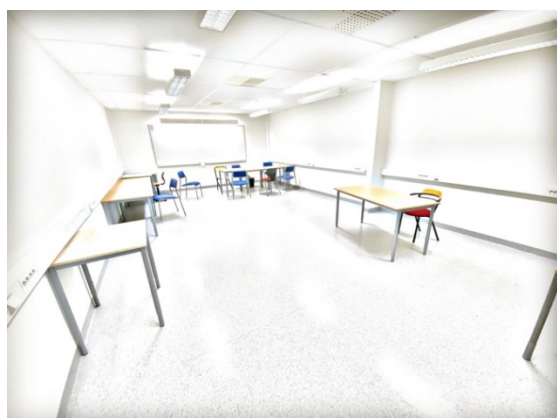
Resultat

I det följande redovisas ett ställe i taget, där resultaten från de två analyserna kompletterar varandra för att visa dels vilka spatiala och semiotiska resurser som förekommer (den första frågeställningen), dels vilka resurser som uppmärksammas och tillskrivs värde när eleverna samtalar om och reagerar på samma ställen (den andra frågeställningen). De tre empiriska exemplen utgörs av ett grupprum, en korridor med bänkar samt skolans matsal.

Grupprummet

Figur 1 och 2 visar ett grupprum som är omgivet av lärarrum och flera större lärosalar:

Figur 1 Grupprummet sett från dörren

Figur 2: Grupprummet sett från den inre kortsidan

Utifrån den spatiala diskursanalysen kan grupprummet beskrivas som ett maximalt bundet ställe, där den rektangulära formen, låga takhöjden och placeringen av ingången och fönstren på ena kortsidan bidrar till att skapa ett slutet och intimt ställe. Sett till resurser för volym är synfältet obundet; aktörer som kliver in i rummet kan överblicka hela grupprummet, och aktörer som redan befinner sig i grupprummet kan se vem som kommer in. En sådan spatialisering har affektiva betydelsepotentialer av 'makt' och 'kontroll', 'bundenhet' och 'fångenskap', vilket förstärks av lysrörsarmaturerna som minskar det vertikala avståndet (jfr Stenglin, 2009a). Potentialen att uppfattas som slutet stöds även i fråga om resurser för genomträngbarhet. Här används i huvudsak ogenomträngliga material, vilket kan ses i fallet med de två kroklisterna som är placerade på två av väggarna (se Figur 2) och i fallet med borden och stolarna av stål och ljust laminat. I fallet med stolarna går ryggstöden dock inte hela vägen ned till sitsen varför det i viss mån går att se igenom dem. Några av stolarna har

ogenomträngligt material i tyget till dynorna medan andra stolar helt saknar dynor. Ett sådant begränsat antal resurser för genomträngbarhet bidrar till en spatial diskurs om grupprummet som 'instängt' och 'avskalat', varför grupprummet inte framstår som ett ställe som är avsett för längre vistelser eller förströelse.

Fönstren på ena kortsidan minskar emellertid graden av bundenhet eftersom de möjliggör utsikt ut från grupprummet. Fönstren till trots är det inte möjligt att få in dagsljus eftersom de är placerade mot korridoren utanför. Betraktat som resurser för kontroll fyller fönstren således en annan funktion, där dessa ger insyn i grupprummet från korridoren. Aktörer som går förbi grupprummet kan se in även om dörren är stängd, vilket ökar graden av kontroll till maximal. Denna kombination av resurser för volym, kontroll och genomträngbarhet kan således ge en affektiv upplevelse av att vara 'instängd' och 'kontrollerad', som i ett slags skyltfönster, men å andra sidan att vara 'trygg' och 'övervakad'. Sådana resurser gör att grupprummet som ställe får en stämning som kan uppfattas som både begränsande och kontrollerande. Sett till de materiella resurserna och egenskaperna samt deras semiotiska indexering (Scollon & Wong Scollon, 2003, s. 25) ger grupprummet även en stämning som är livfull och fri sett till de vitmålade väggarna, de mörkmålade listerna och hur golvet reflekterar ljuset från lamporna. Grupprummet har på så vis en affektiv potential att uppfattas som ett avgränsat, bundet och kontrollerat ställe, som förmedlar 'fångenskap', 'instängdhet' och 'ofrihet' – men även säkerhet sett till sin begränsade volym (jfr Ravelli & McMurtrie, 2016; Stenglin 2009a).

När eleverna i den ena fokusgruppen får frågan om vilket delutrymme som fotografiet visar och sedan samtalar om grupprummet utifrån fotografiet relevantgörs få av de resurser som kan identifieras:

Exempel 1. Elevernas diskussion om grupprummet

658 1: mysromme
659 5: mysromme
660 M: hur pratar ni där
661 1: eh
662 2: som vanlit
663 5: prater å skämter å undviker arbete
664 2: vi prater om möe (.) där ärre ju ingen som hör en
665 4: vi setter bare å prater skit när vi ä där
666 2: skit om allt å alle (.) skolan å
667 3: där behövrer man inte tänke (.) ha nöt filter (.) om dä inte skulle va
668 nön mer mä
669 5: där sitter man å klager
670 4: sitter å prater skit å klager på arbete som man måste göra (.) fast man

671 gör itte arbete (.) man bare setter å vante å så blir man livrädd å
672 vänter på att lärera ska komme in
673 2: åsså bare (.) hur gåre för er
674 1: springer å låser dörren iblann
675 4: ah
676 3: där kan man ju (.) ah (.) prate fritt
677 4: safe zone
678 1: verkligen
679 3: då hade vore bättre om sôffera stog kvar (.) da vare ännu bättre

I exempel 1 diskuterar eleverna vilket delutrymme som fotografiet visar, där eleverna som initial reaktion benämner rummet för ”mysrummet”, vilket skulle kunna tolkas som ett ironiskt uttryck sett till hur det uttalas med glatt tonläge. Därefter berättar eleverna, efter moderatorns fråga (rad 660), att de brukar ta det lugnt och beklaga sig över skolarbetet när de vistas i grupprummet, att de är rädda för att någon lärare plötsligt ska komma in samt att det var bättre tidigare då det även fanns en soffa i grupprummet. Som exemplet visar, verkar eleverna i viss utsträckning förbise de spatiala aspekterna för att snarare betrakta grupprummet utifrån dess sociala funktion och hur det används som ett ställe för förströelse. Som exemplifieras på rad 664 – 671 bidrar detta till att eleverna realiserar en affektiv betydelsepotential om grupprummet som en *säker zon* (se rad 677) (jfr Ravelli & McMurtrie, 2016; Stenglin, 2004; Stenglin, 2009a). Som framgår av rad 667 har detta betydelse även för hur eleverna upplever att de kan tala i grupprummet, där de uppger att de ”inte behöver tänka” när de talar. En av de spatiala resurser som dock uppmärksammas berör graden av kontroll och kan ses på rad 670 och 674. Eleverna upplever att de känner sig övervakade och kontrollerade i grupprummet, något som relateras både till om dörren till grupprummet är låst eller inte och till den insyn som fönstren ger.

Uppfattningen om grupprummet tycks således utgå från grupprummets sociala praktik, vilket bidrar till en spatial diskurs om grupprummet som ett affektivt ’säkert’ ställe. Detta exemplifieras särskilt på rad 658 och 659 där eleverna använder termen ”mysrummet” när de benämner grupprummet. Den kollektiva affektiva reaktionen illustrerar således hur grupprummet tillskrivs särskilda affektiva värden och betydelser av eleverna som deltar i denna sociala praktik. Som ett upplevt ställe tycks *mysrummet* vara ett ställe som associeras med betydelsepotentialer som mysigt och lugnt, och som ett ställe för förströelse och samtidigt ett slags fristad där skolans språkliga och pedagogiska krav kan göra sig påminda men inte alltid erkänns. Detta exemplifieras både av hur eleverna omtalar grupprummet som *mysrummet* och hur de säger sig ”prater å skämter å undviker arbete” (se rad 663) vilket har

affektiva potentialer av 'lycka' och 'trygghet'. Emellertid verkar upplevelsen även relatera till hur det tidigare fanns soffor i grupprummet (se rad 679), vilka fortfarande tycks påverka diskursen om grupprummet. Det skulle kunna innebära att uppfattningen om grupprummet som ställe relaterar till dess dynamiska tillstånd (jfr Lefebvre, 1991) och tidigare spatiala och semiotiska egenskaper, och att den nuvarande användningen och betydelsepotentialer relaterar till en sådan historicitet.

Bänkarna i korridoren

Figur 3 visar ett delutrymme där korridorer från skolans olika delar korsar varandra, och där deltagarna i den ena fokusgruppen som regel vistas stora delar under lektionsfri tid:

Figur 3: Bänkarna i korridoren

Sett till den spatiala volymen kan den del av korridoren där bänkarna är placerade beskrivas som ett maximalt bundet ställe sett till den låga takhöjden, i relation till matsalens takhöjd, något som i sin tur förstärks av de externt monterade lysrörsarmaturerna som minskar den vertikala friheten. Korridoren öppnas dock genom de fönster som möjliggör insläpp av solljus. Fönstren fungerar således som resurser för genomträngbarhet och bidrar till en spatial diskurs om 'öppenhet' och 'frihet' (jfr Boeriis & Nørgaard, 2013). Synfältet är obegränsat och det går att se långt in i korridorerna som leder vidare till andra delar av skolan. Dessa resurser för spatial volym och genomträngbarhet bidrar till att skapa ett bundet men samtidigt öppet ställe, i en riktning i taget. Det vertikala avståndet mellan väggarna är dock begränsat och bidrar till en spatial diskurs om att detta ställe är konstruerat för vidare transport. Genom sina

spatiala resurser etableras korridoren som ett ställe som ger aktörerna möjlighet att känna sig 'fria' men samtidigt både 'instängda' och i viss mån 'utsatta' av aktörer som sitter på bänkarna.

I fråga om kontroll och stämning får bänkarna en framskjuten betydelse. Genom sin placering minskar bänkarna det vertikala avståndet samtidigt som de ger uppsikt över korridoren, vilket bidrar till att det uppfattade stället blir ett kontrollerat, övervakat, mindre säkert och trevligt ställe i likhet med ett slags säkerhetskontroll (jfr Björkvall et al., 2020). De aktörer som sitter på bänkarna ges spatiala och semiotiska förutsättningar att 'hålla koll' på förbipasserande, vilket för förbipasserande innebär maximal grad av kontroll. Denna kontroll förstärks även av skyltar placerade i taket och markeringar i golvet som anger riktning och önskvärt fysiskt avstånd. Den relativa friheten hämmas både av begränsade möjligheter till navigering i korridoren och genom andra aktörers övervakning (jfr Ravelli, 2023). Dessa resurser för kontroll bidrar till att framkalla affekter av 'utsatthet', 'reglering' och även 'oundviklighet', samtidigt som resurserna för volym ger en känsla av att behöva 'gå vidare' till andra delar i skolan. Här samverkar de spatiala och semiotiska resurserna med de affektiva betydelsepotentialerna för att etablera korridoren som ett ställe för vidare transport, såvida det inte finns ledig plats på någon av bänkarna, då stället kan bjuda in till en affektiv och social praktik som utgår från 'kontroll' av andra som går i korridoren.

När eleverna i den ena fokusgruppen samtalar om den del av korridoren där bänkarna är placerade uppmärksammas flera spatiala och semiotiska resurser samtidigt som eleverna realiserar flera affektiva betydelsepotentialer, vilket framgår av Exempel 2:

Exempel 2. Elevernas diskussion om korridoren

440 4: der har vi sötte nöra timmer sen vi börje her tror ja (.) dä ha vört som
 441 8: the place to be
 442 6: äta smörgås där brukar vi göra
 443 2: men dä ä trivvle å sette der (.) en ser möe fôlk å alle går förbi
 444 8: en kan prate dret om alle som går förbi
 445 2: ja
 446 7: det är roligt
 447 8: döne ut dom (.) så kommer dä nön som har fult hår "fan va ful hen är"
 448 6: men sen om man går förbi där och så sitter det andra där (.) då tycker
 449 man ju att det är läskigt
 450 4: ja (.) stackars dom som går förbi
 451 5: för ni tror att dom pratar som ni gör
 452 8: dä ä ju dä dom gör
 453 6: ja har faktiskt fått höra dä
 454 2: haru hört dä (.) när fôlk har prate dret om dag?
 455 7: ja har hört av en att nåra brukar säga dumma saker när vi går förbi (.)

456 men det gör ju vi när dom går förbi också
 457 8: dä ä ett ställe å prate dret helt enkelt
 458 1: dä ä ett dretställe
 459 8: ett dretbra ställe å prate dret på
 460 6: man borde inte sitta där
 461 7: nej
 462 6: det borde inte va en bänk där
 463 8: för alle trevlige människor (.) undvik denna plats (.) borde dä stå
 464 3: den där bilden betyder bara en sak för mig (.) på den perfekta vägen rakt
 465 till kafeterian

I exemplet ovan berättar eleverna hur de har spenderat en hel del tid sittandes på bänkarna i korridoren, att det rör sig om en knutpunkt och att det är ett ställe där de både kan prata om andra personer på skolan och äta smörgås i väntan på nästa lektion. Vidare diskuterar eleverna hur de upplever stället på olika sätt beroende på om de själva sitter på bänkarna och pratar om andra eller om de går förbi när andra sitter på bänkarna, samt att det vore önskvärt att bänkarna togs bort. Exemplet visar hur eleverna tematiserar flera av de resurser som identifierades genom den spatiala diskursanalysen och dessutom realiserar affektiva betydelsepotentialer. Som föreställt ställe framstår korridoren som ett ställe där eleverna gärna vistas samtidigt som det är ett ställe där det är mycket liv och rörelse. Detta kan till exempel ses i form av kommentaren om att korridoren är "the place to be" (se rad 441) och att "alle går förbi" (se rad 443).

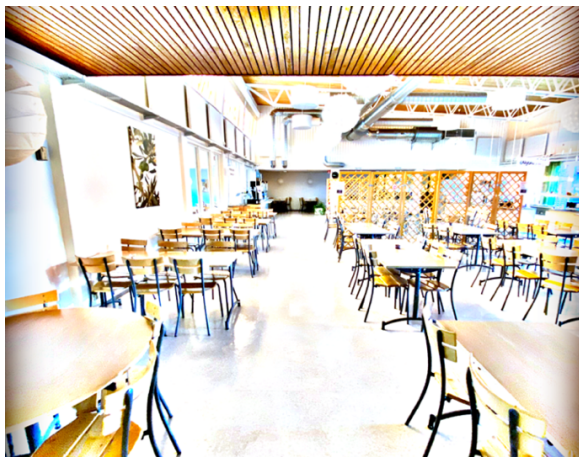
En återkommande aspekt under samtalet om korridoren berör resurser för kontroll och övervakning, där stället konstrueras som ett ställe med skilda betydelser och aktiviteter beroende på vems perspektiv som beaktas. Exempelvis realiserar eleverna en affektiv betydelsepotential av 'olust' när de diskuterar hur det är att gå förbi i korridoren (se rad 450 och 458), medan de affektiva realiseringarna är mer positiva när eleverna diskuterar att de kan slå sig ned på någon av bänkarna och då delta i en praktik där de bedömer andra som går förbi (se rad 447) eller för att äta smörgås (se rad 442). Sådana uppfattningar tycks ha bakgrund i den sociala praktik som stället spatialt och semiotiskt bjuder in till, där uttalandena på rad 454 – 456 tyder på att det är fler elever på skolan som deltar i samma slags praktik. I detta fall omnämns stället som ett "dretbra ställe å prate dret på" (se rad 459) vilket således fångar både hur de affektiva betydelsepotentialerna kan variera, exempelvis i relation till närvaro av andra aktörer, och hur det kan röra sig om olika ställen för olika aktörer. Korridoren framstår dels som ett trevligt ställe att själv befinna sig på för att sitta och prata om andra eller för att äta smörgås, dels som ett mindre trevligt ställe att själv passera om det sitter andra på bänkarna.

Betydelsepotentialerna realiseras här således både genom de affektiva potentialer som eleverna uppmärksammar och genom den språkliga formen, där just uttalandet på rad 459 särskilt illustrerar dessa ambivalenta potentialer. Som illustreras på rad 462 och 463 berör eleverna att det primärt är bänkarna som ger korridoren dess betydelser, och att stämningen skulle förbättras om bänkarna togs bort eller inte används. Eleverna ger dock uttryck för att stället kan uppfattas på olika sätt, vilket exemplifieras på rad 465, där det uppfattade stället omtalas som en form av mötesplats som knyter ihop skolans olika delar. I det fallet tycks det som om ställets andra betydelser och funktioner förbises för att få en funktion som en transportsträcka, däribland som ”den perfekta vägen rakt till kafeterian”.

Matsalen

Figur 4 och 5 visar skolans matsal som besöks av många elever på skolan, och som därigenom fungerar som mötesplats under en kort, begränsad del av skoldagen:

Figur 4: Matsalen sett från ena kortsidan.

Figur 5: Matsalen sett inifrån.

Utifrån sin spatiala volym kan matsalen beskrivas som ett minimalt bundet ställe med stor vertikal och horisontell öppenhet. En sådan öppenhet åstadkoms dels genom fönstren högst upp mot taket som släpper in dagsljus och som kan ses ge upphov till en spatial, affektiv diskurs av ’öppenhet’ och ’frihet’, dels genom det stora spatiala avståndet mellan golv och tak samt mellan de fyra väggarna som tillsammans gör matsalen till ett kvadratisk utformat ställe. Andra resurser som påverkar den spatiala volymen inkluderar det fria synfältet över stora delar av matsalen. De aktörer som kliver in (till höger i bilden i Figur 4 ovan) kan överblicka var det finns lediga bord, medan de aktörer som sitter vid borden kan se vilka som

sitter vid andra bord och vilka som ställer sig i kö till serveringen. Denna öppenhet kan dock framkalla affekter av 'osäkerhet', 'exponering' och 'otrygghet' samtidigt som det även kan ses bidra till en spatial diskurs om 'frihet' vad gäller navigering och från att bli 'styrd' (jfr Björkvall et al., 2020).

Matsalens öppenhet begränsas något av olika resurser för genomträngbarhet. Dessa inkluderar exempelvis de vitmålade bjälkarna, ventilationstrummorna i taket och de ihåliga skärmväggarna som delar av bordsgrupperna från varandra. Dessutom finns vita ljudabsorberande plattor vilka bidrar till att begränsa den spatiala öppenheten liksom att sänka ljudvolymen. I huvudsak används material som blir ogenomträngliga i relation till övriga materiella resurser, exempelvis de vitmålade takbjälkarna som kontrasterar mot det trädfärgade taket. Skärmväggarna mellan borden är tillverkade i samma material som borden men är ihåliga vilket gör det möjligt att se igenom dem och 'övervaka' matsalen, även om avdelarna semiotiskt kan vara ett sätt att försöka dela av samt skapa gränser i matsalen (jfr van Leeuwen, 2005, s. 15). Den vertikala och horisontella öppenheten bidrar till att det finns få avgränsade delar i matsalen vilket framkallar affekter av 'utsatthet' och 'osäkerhet'. Samtidigt begränsar placeringen av bordsgrupperna de friheter som aktörerna har att navigera i matsalen. Som föreställt ställe får matsalen således en fri och livfull stämning som kan ge upplevelsen av att vara 'utsatt' på ett stort, obundet ställe.

När eleverna samtalar om matsalen aktualiserar de flera av de ovannämnda resurserna samtidigt som de realiserar flera betydelsepotentialer, vilket framgår av Exempel 3:

Exempel 3. Elevernas diskussion om matsalen

857 3: asså här är då typ såhärå (.) sitter man å så äter man å så koller man
858 runt
859 1: man hör ju så mycket
860 3: du märker iblann på varann liksom att man sitter å koller
861 5: jä tycker verkligen inte om matsal jä för jä känner mej så oskyddad (.)
862 setter så här å kolle rönt åsså ärre massa fôlk (.) ah (.) så blire
863 jobbit (.) du bare äter å försöker ta'rej därifrå liksom
864 1: också typ att man inte kan ta mat där flera gånger (.) typ om man vill
865 ha mer mat (.) ja tror ja har tagi mer mat en gång där (.) asså (.)
866 2: fyllt på
867 1: då har ja alldri gjort
868 3: å då har ja till å med känt mej obekvä (.) tomt
869 5: en gång kanske
870 då ä allti så himla lang kö (.) å då ä ju itte sôm att du vill (.) du
871 vill itte tränga dej emella kön å sen vill du itte gå ut te korridorn
872 mä brecka (.) eller mä tallriken å stå där å vänte i tjuge minuter tess
873 du får mat
874 1: eller typ å ta vatten (.) då våger man oftast heller inte

875 2: nej (.) du tar ett glas sen går du å slänger dä
 876 5: gå å ta vatten dä ä lättare men å tränge sig in i matkön (.) då gålu
 877 förbi
 878 alle bord å fôlk koller på'rräj när du går förbi (.) nej
 879 4: tycker aldrig
 880 2: fast ja vet ju själv (.) när ja sitter mä mitt gäng som ja brukar va mä
 881 (.) hur högljudde vi kan bli å (.) vi kan skänte å
 882 3: iblann setter man bare helt tyst å trycker i sej maten å går (.) å
 883 iblann sitter vi å prater så att
 884 2: alle hör

I exempel 3 diskuterar eleverna hur de hör mycket när de sitter i matsalen och att de känner sig oskyddade. Vidare lyfter flera av eleverna att de ogärna tar mer mat eftersom de då skulle behöva röra sig i matsalen och ställa sig i kön samtidigt som de skulle iakttas av andra.

Eleverna berättar att de själva också kan prata högljutt i matsalen och iakta andra, men att de ofta sitter helt tysta och äter snabbt för att gå därifrån. Som exemplet visar, aktualiserar eleverna flera av de spatiala och semiotiska resurser som kan identifieras. Matsalen framstår som ett högst 'osäkert' ställe som präglas av hög grad av kontroll, och eleverna realiserar och aktualiserar flera affektiva betydelsepotentialer. Detta framgår exempelvis på rad 857 och 859, där eleverna aktualiserar en affektiv betydelsepotential av 'otrygghet' varför de "koller runt" samtidigt som de "hör ju så mycket". Sådana potentialer tycks relatera till matsalens spatiala resurser, vilka bidrar till både lyhördhet mellan borden och kontroll av andra aktörer. Sammantaget resulterar detta i att eleverna är på sin vakt, vilket tematiseras bland annat på rad 860, 861, 867 och 878, där de realiserar en kollektiv affektiv betydelsepotential om att de "verkligen inte" gillar matsalen, känner sig 'obekväma' och därför försöker ta sig därifrån. Graden av osäkerhet tycks även relatera till antalet besökare, där detta exemplifieras med att matsalen upplevs som mer osäker och utsatt ju fler som vistas där på grund av att resurserna för genomträngbarhet och kontroll leder till lyhördhet och hög grad av övervakning.

Under samtalet tematiserar eleverna hur matsalens spatiala resurser bidrar till att de ogärna hämtar mer mat (se rad 864) eftersom det skulle kräva att de antingen tränger sig i kön (se rad 870) eller ställer sig sist i kön (se rad 871) – något som i sin tur skulle innebära att eleverna måste förflytta sig i matsalen, vilket ökar graden av utsatthet eftersom "fôlk koller på'rräj" (se rad 878). Eleverna ger dock exempel på att de själva bidrar till matsalens sociala och språkliga praktik, vilket kan tyda på att matsalen som ställe genom sin spatiala utformning och sina semiotiska resurser bjuder in till sådana aktiviteter. Som ställe kan matsalen således uppfattas som ett öppet ställe med både spatial, semiotisk och social kontroll.

Avslutande diskussion

Syftet med den här artikeln har varit att undersöka hur olika platser affektiva betydelsepotentialer realiseras i samspel mellan olika modaliteter på en yrkesförberedande gymnasieskola, och vilka av dessa betydelsepotentialer som relevantgörs av skolelever. Det framgår tydligt att de tre analyserade delutrymmena – ett grupprum, en korridor och skolans matsal – är tre olika ställen, som alla konstitueras både av de spatiala resurser som förekommer och av de aktörer som deltar i platsskapandet. Analyserna ger en bred bild av vilka resurser som förekommer, hur den affektiva potentialen realiseras i samspel mellan olika modaliteter och resurser, och hur ett sådant samspel får betydelse för de affektiva betydelsepotentialer som de tre ställena kan ha samt för den sociala praktik som de semiotiskt bjuder in till.

Den spatiala diskursanalysen uppmärksammar en rad resurser, däribland vertikala och horisontella avstånd mellan väggar och mellan väggar och tak, avskiljande resurser samt resurser för kontroll och genomträngbarhet. Till exempel påverkas grupprummet och korridoren av den låga takhöjden vilket gör att dessa ställen affektivt kan uppfattas som 'bundna', 'instängda' och 'reglerade' (jfr Stenglin, 2009a). I korridoren saknas en sådan avgränsning, varför korridoren snarare kan framkalla affekter av 'frihet' (jfr Björkvall et al., 2020). Analysen pekar även mot att fönster kan vara framskjutna resurser för meningsskapande i fråga om grad av kontroll, genomträngbarhet och stämning. Å ena sidan kan fönster öka graden av kontroll sedan de ger insyn på ställen som i övrigt är bundna och därigenom framkalla affekter av att vara 'instängd' och 'kontrollerad', likt är fallet med grupprummet (jfr Boeriis & Nørgaard, 2013). Å andra sidan kan fönster minska graden av spatial bundenhet och bidra till en öppen stämning som präglas av affekter som 'öppenhet', 'frihet' och 'otrygghet', vilket är fallet med korridoren och matsalen där fönstren släpper in solljus (jfr Stenglin, 2009a).

Artikelns fokus på att jämföra socialsemiotiskt inriktade analyser med analyser av etnografiskt material har visat att aktörerna inte nödvändigtvis aktualiserar eller tillskriver samma resurser värde i sitt meningsskapande. Förvisso utgår artikeln analys endast från två fokusgruppsamtal med 13 deltagare, men den pekar ändå på flera relevanta aspekter i dessa två fall. Detta är särskilt tydligt i fallet med grupprummet, som i den spatiala diskursanalysen

framstår som ett maximalt bundet ställe med 'kontroll', 'fångenskap' och 'begränsning' som affektiva betydelsepotentialer. Sett till resurserna för spatialiseringen och genomträngbarhet framstår grupprummet inte heller som ett ställe avsett för rekreation, utan som ett avskalat och enkelt ställe. Av fokusgruppssamtalen framgår att eleverna dock använder grupprummet just som ett ställe för rekreation och att de kollektivt realiserar en positiv, affektiv potential, även om de tematiserar ett par begränsningar. Å ena sidan betraktas grupprummet som ett slags 'lugn' fristad, där skolans pedagogiska och språkliga krav kan göra sig påmind men inte erkänns utan blir föremål för frustration. Å andra sidan upplever eleverna hög grad av kontroll i grupprummet, något som relateras till förekomsten av fönster som ger insyn från korridoren, även i de fall då eleverna låser dörren. Skillnaderna mellan den spatiala diskursanalysen och analysen av fokusgruppssamtalen illustreras vidare av hur eleverna omnämner grupprummet som "mysrummet", något som inte kan visas – eller ens indikeras – genom den spatiala diskursanalysen, vilken snarare pekar i motsatt riktning. Ett sådant resultat visar således värdet av socialsemiotisk etnografi, där det blir möjligt att se till de betydelser och den sociala praktik som inte bara är teoretiskt möjlig, utan även aktualiseras och äger rum på olika ställen.

Även i fallet med korridoren och matsalen visar analysen av fokusgruppssamtalen hur upplevelsen av och betydelsepotentialen hos ställena är mer komplex och socialt relaterad än vad som tycks vara fallet genom den spatiala diskursanalysen. I båda fallen ger eleverna uttryck för en ambivalent betydelsepotential som är avhängig vems perspektiv som beaktas. I korridoren kan det väcka känslor av olust att gå förbi, medan det är desto trevligare att själv sitta på någon av bänkarna. I matsalen bidrar den minimala bundenheten till maximal grad av kontroll och resulterar i att eleverna tenderar att känna sig utsatta och ogärna tar mer mat. I vissa fall tycks eleverna även ogärna vilja tala när de vistas i matsalen, förutom i en del fall då de själva bidrar till den praktik de uttrycker kan upplevas som exponerande. Detta relateras, såväl av eleverna i fokusgrupperna som i den spatiala diskursanalysen, till hur bänkarna i korridoren och de vertikala avskiljarna i matsalen spatialt och semiotiskt bjuder in till ett sådant slags praktik, där eleverna också medger att de själva bidrar till att upprätthålla sådana praktiker på båda ställena.

Artikeln huvudsakliga resultat visar att det kan förekomma ett stort antal resurser på olika ställen och att olika aktörer kan aktualisera och värdesätta olika resurser. Studien aktualiserar

samtidigt betydelsen av etnografiskt material i socialsemiotiskt inriktade analyser av platsskapande, och har visat hur den socialsemiotiska analysen kan utvecklas när den kompletteras med material från och om aktörer som själva använder de artefakter som analyseras. I detta fall har de två analyserna visat hur grupprummet, korridoren och matsalen konstrueras både spatialt och diskursivt men även socialt, där det spatiala och diskursiva i vissa fall avviker från hur ställena används socialt och uppfattas affektivt av aktörerna. Sådana skilda betydelser i fråga om meningsskapande och platsskapande blir möjliga att uppmärksamma när spatiala och semiotiska analyser av multimodala artefakter kompletteras med analyser av samtal mellan aktörer som använder och själva är med i skapandet av sådana sociala artefakter. Därigenom utgör sådana analyser viktiga bidrag för att öka förståelsen för platsskapande och hur den till stora delar textbaserade socialsemiotiken kan analysera denna process och dess resurser; detta inte minst i miljöer som är konstruerade för utbildning, där sådana intrikata processer kan påverka hur skolan uppfattas och vilka aktiviteter som därför blir möjliga. Skolan blir således inte enbart ett ställe *att lära*, som påverkas av olika diskurser om skolan som institution och utbildningssystemet. Därtill blir skolan ett ställe *att vara*, som olika aktörer – såväl elever som lärare – relaterar till (eller från), *gör* något med och tillskriver olika slags mening, vilket kan ha betydelse även för upplevelsen av tillhörande och möjligheter i skolan.

Författarens omtal

Denny Jansson är doktorand i svenska språket vid Örebro universitet och Karlstads universitet i Sverige. Hans forskningsintressen berör språklig variation i relation till diskurser, och språkideologier, platsskapande, socialsemiotik och meningsskapande

Litteratur

Ahmed, S. (2014). *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburg University Press.

<https://doi.org/10.1515/9780748691142>

Berleant, A. (2003). The aesthetic in place. I S. Menin (Red.), *Constructing Place: Mind and the Matter of Place-Making* (s. 41–54). Routledge.

- Björkvall, A. (2012). Artefaktens betydelsepotentialer: En presentation av den sociosemiotiska etnografen som teori och metod. I T. Hestbæk Andersen & M. Boeriis (Red.), *Nordisk socialsemiotik: Pædagogiske, multimodale og sprogvidenskabelige landvindinger* (s. 59–88). Syddansk Universitetsforlag.
- Björkvall, A. (2023). The emotional civil servant: On the multimodal construction of affect in ‘platform of values’ texts of Swedish public authorities. I L. Ravelli, T. van Leeuwen, M. A. Höllerer & D. Janscary (Red.), *Organizational Semiotics: Multimodal Perspectives on Organization Studies* (s. 99–121). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003049920-5>
- Björkvall, A. & Engblom, C. (2010). Young children’s exploration of semiotic resources during unofficial computer activities in the classroom. *Journal of Early Childhood Literacy*, 10(3), 271–293.
<http://doi.org/10.1177/1468798410372159>
- Björkvall, A., Van Meerbergen, S. & Westberg, G. (2019). Anslagstavlan. Vägvisare till det lokala lärandets semiotiska landskap? I M. Bianchi, D. Håkansson, B. Melander, L. Pfister, M. Westman & C. Östman (Red.), *Svenskans beskrivning 36. Förhandlingar vid trettiosjätte sammankomsten. Uppsala 25–27 oktober 2017* (s. 37– 52). Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Björkvall, A., Van Meerbergen, S. & Westberg, G. (2020). Feeling safe while being surveilled: the spatial semiotics of affect at international airports. *Social Semiotics*, 33(1), 209–231.
<http://doi.org/10.1080/10350330.2020.1790801>
- Bockgård, G. & Nilsson, J. (2011). Dialektologi möter interaktionsforskning. En introduktion till interaktionell dialektologi. I G. Bockgård & J. Nilsson (Red.), *Interaktionell dialektologi* (s. 7–50). Institutet för språk och folkminnen.
- Boeriis, M. & Nørgaard, N. (2013). Architectural discourse: The material realization of framing and discourse in a university building. *RASK: Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation*, 38, 71–100.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
<http://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V. & Clarke, V. (2022). *Thematic Analysis: A Practical Guide*. Sage Publications.
- Brusman, M. (2008). *Den verkliga staden? Norrköpings innerstad mellan urbana idéer och lokala identiteter* [Doktorsavhandling]. Linköpings universitet.

- Cresswell, T. (2015). *Place: An Introduction* (2. utg.). Wiley Blackwell.
- de Certeau, M. (2011). *The Practice of Everyday Life* (S. F. Rendall, Overs.). University of California Press. (Opprinnelig utgitt 1984).
- Jaworski, A. & Thurlow, C. (2010). *Semiotic Landscapes: Language, Image, Space*. Continuum.
- Jaworski, A. & Thurlow, C. (2013). The (De-)Centring Spaces of Airports: Framing Mobility and Multilingualism. I S. Pietikäinen & H. Kelly-Holmes (Red.), *Multilingualism and the Periphery* (s. 154–198). Oxford University Press.
<http://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199945177.003.0009>
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Basil Blackwell.
- Lundström, F. (2012). *Spänning och motstånd: En studie av samtal i karaktärsämnet på ett elprogram* [Doktorsavhandling]. Örebro universitet.
- Martin, J. R. & White, P. R. R. (2005). *The Language of Evaluation: Appraisal in English*. Palgrave Macmillan.
- Massey, D. (2005). *For Space*. Sage Publications.
- Massumi, B. (2002). *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*. Duke University Press.
<https://doi.org/10.1215/9780822383574>
- McMurtrie, R. J. (2017). *The Semiotics of Movement in Space: A User's Perspective*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315640273>
- Melander, I. & Björkvall, A. (2022). När den organiserade sjukvården uppfattas som otillräcklig: Affekt och känsla i texter om endometrios. *RASK: Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation*, 55, 33–52.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-99923>
- Milani, T. M. & Richardson, J. E. (2020). Discourse and affect. *Social Semiotics*, 31(5), 671–676.
<http://doi.org/10.1080/10350330.2020.1810553>
- Morgan, D. (1996). Focus Groups. *Annual Review of Sociology*, 22(1), 129–152.
<http://doi.org/10.1146/annurev.soc.22.1.129>

- Morgan, D. (1997). *Focus groups as qualitative research* (2. utg.). Sage Publications.
<https://doi.org/10.4135/9781412984287>
- Motschenbacher, H. (2020). Affective regimes on Wilton Drive: a multimodal analysis. *Social Semiotics*, 33(1), 168–187.
<http://doi.org/10.1080/10350330.2020.1788823>
- Olsson, L. (2008). *Den självorganiserade staden: appropriation av offentliga rum i Rinkeby* [Doktorsavhandling]. Lunds universitet.
- Persson, I. (2011). *Fritidshuset som planeringsdilemma* [Doktorsavhandling]. Blekinge Tekniska Högskola.
- Ravelli, L. (2006). *Museum Texts: Communication Frameworks*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203964187>
- Ravelli, L. (2023). Redesigning organizations through the built environment: Changes at a university campus. I L. Ravelli, T. van Leeuwen, M. A. Höllerer & D. Janscary (Red.), *Organizational Semiotics: Multimodal Perspectives on Organization Studies* (s. 143–165). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003049920-7>
- Ravelli, L. J. & McMurtrie, R. J. (2016). *Multimodality in the Built Environment: Spatial Discourse Analysis*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315880037>
- Ravelli, L. J. & Stenglin, M. (2008). Feeling space: Interpersonal communication and spatial semiotics. I G. Antos, & E. Ventola (Red.), *Handbook of Interpersonal Communication* (s. 355–393). De Gruyter Mouton.
<http://doi.org/10.1515/9783110211399.2.355>
- Ravelli, L. & Wu, X. (2022). History, materiality and social practice: Spatial discourse analysis of a contemporary art museum in China. *Multimodality & Society*, 2(4), 333–354.
<http://doi.org/10.1177/26349795221134982>
- Robson, C. & McCartan, K. (2015). *Real world research: A resource for users of social research methods in applied settings* (4. utg.). John Wiley & Sons.
- Rönnlund, M. (2015). Skolgården som socialt rum. *Nordic Studies in Education*, 35(3–4), 200–216.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-113418>

- Scollon, R. & Wong Scollon, S. (2003). *Discourses In Place: Language In The Material World*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203422724>
- Stenglin, M. (2004). *Packaging curiosities: Towards a grammar of three-dimensional space* [Doktorsavhandling]. The University of Sydney.
<http://hdl.handle.net/2123/635>
- Stenglin, M. (2008). Interpersonal Meaning in 3D Space: How a Bonding Icon Gets Its 'Charge'. I L. Unsworth (Red.), *Multimodal Semiotics: Functional Analysis in Contexts of Education* (s. 50–66). Continuum.
- Stenglin, M. (2009a). Binding: a resource for exploring interpersonal meaning in three-dimensional space. *Social semiotics*, 18(4), 425–477.
<http://doi.org/10.1080/10350330802469904>
- Stenglin, M. K. (2009b). Space odyssey: towards a social semiotic model of three-dimensional space. *Visual communication*, 8(1), 35–64.
<http://doi.org/10.1177/1470357208099147>
- Thurlow, C. & Jaworski, A. (2012). Elite Mobilities: the semiotic landscapes of luxury and privilege. *Social Semiotics*, 22(4), 487–516.
<http://doi.org/10.1080/10350330.2012.721592>
- Thurlow, C. & Jaworski, A. (2014). 'Two hundred ninety-four': Remediation and multimodal performance in tourist placemaking. *Journal of Sociolinguistics*, 18(4), 459–494.
<http://doi.org/10.1111/josl.12090>
- Urry, J. (2005). The 'Consuming' of Place. I A. Jaworski & A. Pritchard (Red.), *Discourse, Communication and Tourism* (s. 19–27). Channel View Publications.
<http://doi.org/10.21832/9781845410216-004>
- Urry, J., Elliot, A., Radford, D. & Pitt, N. (2016). Globalisations utopia? On airport atmospherics. *Emotion, Space and Society*, 19(2016), 13–20.
<http://doi.org/10.1016/j.emospa.2016.03.003>
- van Leeuwen, T. (2005). *Introducing social semiotics*. Routledge.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.
- Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Vetenskapsrådet.

- Westberg, G. (2021). Affect as a multimodal practice. *Multimodality and Society*, 1(1), 20–38.
<http://doi.org/10.1177/2634979521992734>
- Wetherell, M. (2012). *Affect and Emotion: A New Social Science Understanding*. Sage Publications.
<https://doi.org/10.4135/9781446250945>
- Wetherell, M. (2013). Affect and discourse – What’s the problem? From affect as excess to affective/discursive practice. *Subjectivity*, 6(4), 349–368.
<http://doi.org/10.1057/sub.2013.13>
- White, P. R. R. (2002). Appraisal. I J. Verschueren, J-O Östman & J. Blommaert (Red.), *Handbook of Pragmatics 2000 Installment*. (s. 1–27). John Benjamins.
- Östman, J-O. (2017). Lingvistiska dialektlandskap, estetik och språklig självintervention. I J- O. Östman, C. Sandström, P. Gustavsson & L. Södergård (Red.), *Ideologi, identitet, intervention. Nordisk dialektologi 10* (s. 429–440). Helsingfors universitet.